

—en què una espècie sobreviu davant les veïnes i les competidores que tenen hàbitats molt més extensos solament si, dins el seu propi hàbitat, es mostra més eficaç que les altres—, també en el cas de les llengües l'eficàcia d'una depèn de si és útil o no, depèn de si té un poder cultural suficient per a servir el pensament universal des d'una òptica

particular —distinta i única. Per això, en el cas de les llengües minoritzades, com el català, és tan necessària una política de funcions exclusives. Relegada a la irrellevància, cap llengua no és sostenible; únicament viurà —o sobreviurà— dotada de funcionalitat.

Carles RIERA

PUEYO, Miquel i TURULL, Albert. *Diversitat i política lingüística en un món global*. Barcelona: Pòrtic / UOC, 2003, 192 pàg., ISBN 84-7306-865-3 (Pòrtic); 84-8318-296-3 (UOC).

Aquesta obra és una aproximació teòrica a les disciplines que conformen la política i la planificació lingüístiques, completada amb una anàlisi específica de les polítiques lingüístiques aplicades als diferents territoris de parla catalana i amb una breu reflexió sobre la incidència de la globalització i la societat de la informació.

El primer capítol és una introducció general a la política i la planificació lingüístiques amb un resum extens i detallat de les contribucions dels autors catalans a aquestes disciplines i una bona exposició de la bibliografia internacional. Els autors examinen, primerament, l'actuació política sobre la diversitat lingüística en la història: després de presentar el concepte de *comunitat lingüística*, analitzen el caràcter polític de l'actuació sobre el fet lingüístic i de la funció social de la llengua

i conclouen que «un repàs de la història de les cultures posa en relleu, entre altres fenòmens històrics, una munió de conflictes lingüístics pretèrits, en general ja resolts, i en relació directa amb aquests o no, també un elevadíssim nombre d'intervencions reguladores de la diversitat lingüística, amb resultats molt diferents» (p. 14). A continuació contemplen el marc general de la política lingüística, «el del paper dels estats i les administracions en la gestió de la diversitat lingüística» (p. 16), i destaquen la importància dels nous plantejaments que conflueixen en l'ecologia de les llengües o ecolingüística. Entrant en el marc específic de la planificació lingüística («la gestió del canvi»), els autors parteixen del fet que «la planificació lingüística no és res més que un tipus —el relacionat amb la política lingüística— del que coneixem com

a planificació estratègica» (p. 18). La distinció entre les dues disciplines queda clara en la seqüència lògica d'aquests processos successius (p. 20):

- 1) decisió política inicial (*language policy*),
- 2) planificació tècnica vinculada (*language planning*) i
- 3) aplicació de les mesures previstes (*language politics*).

Hi ha diversos tipus de política lingüística, segons la seva procedència, l'actitud dels responsables, etc., però els autors destaquen especialment els que giren a l'entorn dels dos principis bàsics: el de *personalitat* i el de *territorialitat*. També es descriuen els tipus bàsics de planificació lingüística (segons afecti l'*estatus* o el *corpus*).

En referir-se als objectius de la política lingüística, els autors repassen les principals aportacions en sociolingüística catalana: els set àmbits d'intervenció de Xavier Lamuela; els tres nivells (mínim, mitjà, màxim) dels objectius polítics i jurídics i els objectius sociolingüístics d'Albert Branchadell; les deu bases formulades per Isidor Marí, etc. També recullen la dotzena d'objectius del Robert L. Cooper (1997), que són d'interès sobretot pel que fa a l'estatus de la llengua. Per acabar aquest capítol, els autors presenten els elements de la política i la planificació lingüística, seguint la

interessant contribució d'Emili Boix i F. Xavier Vila (1998), examinen les diverses fases (diagnòstic, planificació, execució, avaluació) que comporta la planificació lingüística i, finalment, analitzen els diferents models proposats, amb especial atenció en aquells que han estat incorporats o adaptats per autors catalans.

El segon capítol és dedicat a analitzar els drets lingüístics en els estats plurilingües centrant-se en cinc situacions paradigmàtiques: des del cas de Grècia, que representa un model unilingüista activament assimilista, fins al de Finlàndia, exemple del màxim respecte a la diversitat lingüística, passant per les situacions del País de Galles, amb el reconeixement d'un estatut jurídic diferenciat, Luxemburg, amb una aparent desregulació, i Itàlia, amb una varietat de tractaments. Després de referir-se a la distribució mundial de la diversitat i la desigualtat lingüístiques, presenten els drets lingüístics com a drets fonamentals de les persones i de les comunitats i dediquen particular atenció a la Declaració Universal dels Drets Lingüístics (1996), a partir de la qual es distingeix clarament entre comunitat lingüística (comunitat territorial històrica) i grup lingüístic (col·lectivitat establerta en l'espai d'una altra comunitat lingüística, sense una historicitat equivalent, com ara immigrants o deportats). Tot seguit es descriuen els criteris

determinants en la política lingüística: criteris derivats dels principis de personalitat o de territorialitat, amb especial atenció a les aportacions de R. L. Ninyoles; criteris relacionats amb objectius que, segons Boix i Vila, es poden classificar en model monolingüista (radical o liberal) i model plurilingüista (controlat o consociat); criteris que es donen en determinades línies d'actuació, com passa en les polítiques de l'Estat espanyol, on preval una desigualtat lingüística a favor del castellà; i criteris específics en l'àmbit de l'ensenyament, que, també segons Boix i Vila, es distribueixen en dos models bàsics: ensenyament monolingüe i ensenyament bilingüe o plurilingüe (diversificat en tres models: de transició, de manteniment i d'enriquiment), i aquests models depenen també dels objectius perseguïts (bilingüització total, bilingüització parcial, monolingüització).

La part central del capítol, però, és dedicada, com hem dit, a analitzar amb detall la regulació de la diversitat lingüística a Grècia, al País de Galles, a Finlàndia, a Luxemburg i a Itàlia (p. 57-80). No intentarem resumir les anàlisis i les valoracions de cada cas, perquè hauríem d'entrar en una minuciositat que ultrapassa els límits d'aquesta ressenya. Però sí que voldria indicar que la lectura d'aquestes pàgines és obligada, no sols per entendre en la pràctica les nocions teòriques que els autors han anat perfilant fins

aquí, sinó per valorar més exactament els resultats i les mancances en la situació sociolingüística catalana.

Tot seguit, Pueyo i Turull examinen el règim lingüístic de les institucions internacionals i europees (Nacions Unides, Consell d'Europa, Unió Europea), per valorar la regulació internacional dels drets lingüístics. D'entrada, cal subratllar la singularitat dels drets lingüístics, com es constata en el fet que l'ONU, en la seva etapa inicial, es desinteressà del sistema de protecció de les minories, perquè era suficient, deien, que es respectessin els drets humans individuals. De tota manera, en les declaracions posteriors a 1948 (Declaració Universal dels Drets Humans), el tractament de les minories (incloent-hi les lingüístiques) s'ha tingut en compte. Els autors analitzen amb detall la protecció dels drets lingüístics a escala europea, particularment les iniciatives del Parlament Europeu, «una mica més actiu i bèl·ligerant» (p. 94) que les altres institucions. El capítol acaba recordant la transcendència de la Declaració Universal dels Drets Lingüístics, també coneguda com a Declaració de Barcelona (1996).

El tercer capítol analitza i valora les polítiques lingüístiques aplicades en els diferents territoris de la comunitat lingüística catalana. Els autors comencen per les dades generals: el nom de la llengua, el territori, la població, i es pregunten si

existeix una comunitat lingüística catalana, atesa la disgregació a què ha estat i està sotmesa. Després d'establir els paràmetres dins els quals cal entendre avui aquesta comunitat lingüística, passen a examinar en cada cas les polítiques lingüístiques dels diferents territoris. El balanç que fan de la política lingüística al Principat de Catalunya és molt detallat i documentat (hi dediquen més de deu pàgines). D'una extensió semblant és l'espai destinat al País Valencià, on dediquen molta atenció a la qüestió de l'autoritat normativa i a les contradiccions en la política lingüística de les administracions valencianes. La situació a les Illes Balears i Pitiüses també és examinada amb amplitud i subratllen els problemes específics de Mallorca —amb concentracions importants de turistes britànics i alemanys— o Eivissa, amb un procés de substitució lingüística accelerat. La Franja de Ponent és presentada amb un interès singular —començant per la qüestió polèmica de la denominació del territori i del xampurrejat. Per fer el balanç de la Catalunya del Nord, els autors posen èmfasi en la política lingüística de l'Estat francès, abans i després de la Revolució de 1789, i dediquen la màxima atenció a la situació a l'ensenyament. Quant a la política lingüística a Andorra, n'analitzen les principals contradiccions —derivades sobretot del dèficit demogràfic—, però se subratllen els esforços

fets a favor de l'estatus del català com a llengua oficial. Finalment, respecte a l'Alguer, Pueyo i Turull destaquen les últimes mesures preses per la República Italiana a favor de la diversitat lingüística (1999). Capítol a part mereix la singularitat de la minoria aranesa, que descriuen amb detall i amb bona documentació. Com a consideració final d'aquest capítol, central en aquest llibre, voldria subratllar l'esforç dels autors per defugir les polèmiques ideològiques i per aportar un bon nivell en la qualitat de la informació per a tots els territoris.

El darrer capítol és més breu i, de fet, té un caràcter diguem-ne testimonial. Pueyo i Turull no ignoren que avui hi ha uns grans temes —la globalització, com a fenomen ambivalent; la qüestió de la interllengua; els aspectes lingüístics de la societat de la informació; i l'impacte de les noves tecnologies en la comunitat lingüística— que afecten directament la política lingüística. Per això els han volgut incloure en el seu llibre, perquè el lector no els oblidí, però renunciïn a tractar-los detalladament.

L'obra conté una llarga bibliografia de cent setanta ítems que permet ulteriors aprofundiments al lector interessat. És útil també un breu glossari dels termes i els conceptes més específics.

En resum, crec que una obra com aquesta feia falta en el mercat de les publicacions catalanes, no

tant perquè calgués omplir pròpiament un buit —en català ja hi havia una excel·lent introducció al tema: vegeu, si no, el capítol 7 del manual *Sociolingüística de la llengua catalana* de Boix Fuster i Vila Moreno, re-

petidament citat—, com pel caràcter marcadament didàctic de l'obra de Pueyo i Turull i per la seva mateixa brevetat i concisió.

Francesc VALLVERDÚ

BIBLIOGRAFIA RECENT D'INTERÈS

Marina SOLÍS

Aquesta bibliografia selectiva ha estat elaborada, principalment, a partir de la informació sobre les noves adquisicions que difon el Centre de Documentació en Sociolingüística - CDS <<http://cultura.gencat.es/llengcat/cds/index.htm>> (Institut de Sociolingüística Catalana - Secretaria de Política Lingüística), la llista de distribució internacional especialitzada en lingüística i sociolingüística, LINGUIST List <<http://linguistlist.org>>, i el CIEMEN <<http://ciemen.org>>.

Podem consultar la majoria d'aquestes referències al Centre de Documentació en Sociolingüística, tret de les que tenen marcat un asterisc. Per a la citació bibliogràfica de les obres hem seguit la del mateix Centre.

Per acabar, us oferim també un apartat amb una selecció de diferents llocs web, interessants pels seus continguts tant pel que fa al món del dret lingüístic com de la sociolingüística, al qual us convidem a participar d'ara endavant amb l'enviament d'enllaços (msolis@gencat.net) que creieu que poden ser interessants per donar a conèixer en aquestes pàgines.

LLIBRES

1. *Dret lingüístic*

Declaracions institucionals sobre la llengua catalana. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004. - 59 p.; 21 cm. - (Publicacions de la Presidència; 22). - ISBN: 84-7283-757-2.

Institut d'Estudis Catalans: del Dictamen acord de 1907 als Estatuts de 2001 / Joan Martí i Castell. - Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, cop. 2002. - 286 p.; il.; 21 cm. - (Publicacions de la Presidència; 14). - ISBN: 84-7283-633-9.